

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ
СПРАВ**

Кафедра фундаментальних та юридичних дисциплін факультету № 6

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

з навчальної дисципліни

«Конституційне право»

**обов'язкових компонент
освітньо-професійної програми першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти**

08 Право 081 Право

*за темою – Конституційно-правовий статус центральних органів
виконавчої влади в Україні*

Харків 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 25.09.2023 р. № 8

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол від 25.08.2023 р. № 5

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 22.09.2023 р. № 8

Розглянуто на засіданні кафедри фундаментальних та юридичних дисциплін факультету № 6 (протокол від 18.08.2023 № 8).

Розробник: професор кафедри фундаментальних та юридичних дисциплін факультету № 6 ХНУВС, кандидат юридичних наук, доцент Коломієць Ю. М.

Рецензенти:

1. Доцент кафедри конституційного і муніципального права юридичного факультету Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна, к.ю.н., доцент Зубенко Г. В.
2. Доцент кафедри конституційного і міжнародного права факультету № 4 Харківського національного університету внутрішніх справ, к.ю.н., доцент Логвиненко Є. С.

План лекції

1. Поняття, види та ознаки центрального органу виконавчої влади.
2. Система центральних органів виконавчої влади.
3. Порядок утворення, реорганізації та ліквідації центральних органів виконавчої влади.
4. Функції та компетенція центральних органів виконавчої влади.
5. Структура центральних органів виконавчої влади.

Рекомендована література

Основна:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. (із змін.). URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17 березня 2011 р. № 3166-VI (із змін.). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3166-17>
3. Загальне положення про міністерство, інший центральний орган державної виконавчої влади: указ Президента України від 12 березня 1996 р. № 179/96. URL: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=179/96>
4. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади: Указ Президента України від 9 грудня 2010 р. № 1085/2010 (із змін.). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1085/2010>
5. Про систему центральних органів виконавчої влади: Указ Президента України від 15 грудня 1999 р. № 1572/99 (із змін.) URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1572/99>
6. Конституційне право України. Повний курс: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 554 с.
7. Конституційне право України: підручник / Т. М. Слінько, Л. І. Летнянчин, Ф. В. Веніславський та ін.; за заг. ред. Т. М. Слінько. Харків: Право, 2020. 592 с.
8. Конституційне право України: підручник. Ужгород: ВД «Гельветика», 2018. 461 с.
9. Конституційне право: навч. посіб. Харків: ХНУВС, 2017. 358 с.
10. Конституційне право: підручник / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; за заг. ред. О. С. Бакумова, Т. І. Гудзь, М. І. Марчука. Харків, 2019. 484 с.
11. Порівняльне конституційне право: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2019. 327 с.

Додаткова:

1. Ващенко Ю. В. Центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом: проблеми правової природи та перспективи реформування. *Адміністративне право і процес*. 2018. № 3 (9). Ювілейний. С. 122–141.
2. Георгієвський Ю. В. Баланс повноважень органів виконавчої влади. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 3. С. 83–87. URL: http://apnl.dnu.in.ua/3_2016/21.pdf

3. Журавель Я. В. Нормативно-правовий рівень оптимізації системи центральних органів виконавчої влади в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. Вип. 1 (30). С. 72–76.

4. Журавльов Д. Поняття і загальна характеристика центральних органів виконавчої влади України. *Публічне право*. 2018. № 3 (11). С. 61–67.

5. Лавренова О. Центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 8. С. 115–119.

6. Могілевський Л. В. Роль центральних органів виконавчої влади у сфері видання нормативно-правових актів підзаконного характеру. *Наукові праці НУ ОЮА*. 2015. С. 373–380. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/6572/mogillevski%20nauk%20pra%2016.pdf?sequence=1&isallowed=>

7. Панфілов О. Є., Хамходера О. П. Комісія як новий вид центральних органів виконавчої влади: осмислення нормативних змін. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 7. С. 282–286. URL: http://www.lsej.org.ua/7_2020/75.pdf

8. Шинкарук Т. А., Нестерець О. Л. Повноваження центральних органів виконавчої влади та їх відповідальність. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 19. С. 130–136.

Інформаційні ресурси в Інтернеті:

1. <http://portal.rada.gov.ua/> – офіційний веб-сайт Верховної Ради України.

2. <http://www.ccu.gov.ua> – офіційний сайт Конституційного Суду України.

3. <http://www.kmu.gov.ua/control/> – єдиний веб-портал органів виконавчої влади України.

Текст лекції

1. Поняття, види та ознаки центрального органу виконавчої влади

На відміну від законодавчої влади, яку здійснює лише один орган державної влади – парламент – виконавчу владу реалізують низка державних органів, які у своїй сукупності складають систему органів виконавчої влади. Носієм цієї влади в масштабах усієї країни є уряд та центральні органи виконавчої влади (далі – ЦОВВ).

Конституційно-правові засади створення і функціонування ЦОВВ становлять Конституція України, закони України «Про Кабінет Міністрів України» від 27 лютого 2014 р. та «Про центральні органи виконавчої влади» від 17 березня 2011 р., постанови Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України, а також укази Президента України.

Закон України «Про центральні органи виконавчої влади» не містить поняття центрального органу виконавчої влади. Разом із тим, у науці конституційного права **центральный орган виконавчої влади** можна визначити як державний орган, що входить до системи органів державної виконавчої влади, який забезпечує впровадження у життя державної

політики у відповідній галузі чи сфері на всій території України, здійснює керівництво дорученою йому сферою управління, несе відповідальність за стан її розвитку і безпосередньо підконтрольний та підвідомчий Кабінету Міністрів України або за рішенням Кабінету Міністрів України іншому центральному органу виконавчої влади.

Діяльність міністерств та інших центральних органів виконавчої влади ґрунтується на принципах верховенства права, забезпечення дотримання прав і свобод людини і громадянина, безперервності, законності, забезпечення єдності державної політики, відкритості та прозорості, відповідальності.

Органи виконавчої влади є численними та різноманітними, що обумовлено безпосередньою спрямованістю виконавчо-розпорядчої діяльності. Для кращого вивчення особливостей організації і діяльності органів державного управління, а також виявлення закономірностей у взаємозв'язках окремих органів здійснюють їх класифікацію, в основу якої покладають різні критерії. Найбільш важливими з них є територіальний масштаб діяльності, обсяг і характер компетенції, порядок вирішення підвідомчих питань, предмет спрямованості компетенції, становище та місце в системі органів.

Центральні органи виконавчої влади можна класифікувати за наступними критеріями:

1. Залежно від територіального масштабу діяльності:

- а) центральні (Міністерство внутрішніх справ України);
- б) органи виконавчої влади Автономної Республіки Крим;
- в) міжтериторіальні (органи доходів і зборів);
- г) місцеві (територіальні органи міністерств);

2. За обсягом і характером компетенції:

а) загальної компетенції (Рада міністрів АРК, місцеві державні адміністрації);

б) галузевої компетенції (Міністерство внутрішніх справ, Міністерство оборони, Міністерство науки і освіти, Міністерство промислової політики України);

в) спеціальної компетенції (міжгалузевої) (Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції, Міністерство фінансів та інші);

3. За способом прийняття рішень:

- а) єдиноначальні (міністерства, комітети та ін.);
- б) колегіальні (Рада Міністрів АРК);

4. Залежно від предмета спрямованості компетенції:

- а) органи управління економічною сферою;
- б) органи управління соціально-культурною сферою;
- в) органи управління адміністративно-політичною сферою;

Центральними є ті органи виконавчої влади, діяльність яких поширюється на всю територію України. Такі органи реалізують загальне або галузеве управління, здійснюють спеціальний (функціональний) вплив на об'єкти незалежно від їх місцезнаходження на території України. До них

належать: міністерства, державні служби, державні агентства, державні інспекції та інші центральні органи виконавчої влади.

Діяльність центральних органів виконавчої влади спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через відповідних міністрів згідно із законодавством.

Ознаками центральних органів виконавчої влади є:

1) ці органи входять до системи органів виконавчої влади;
2) зазначені органи у своїй діяльності представляють інтереси всієї держави, а не окремих територій; їх компетенція поширюється з відповідного кола питань на всю територію країни;

3) за своїм призначенням центральні органи виконавчої влади забезпечують або сприяють формуванню і втіленню в життя державної політики у відповідних сферах управління, здійснюють керівництво дорученими їм сферами і несуть відповідальність за стан їх розвитку перед Кабінетом Міністрів України;

4) міністерства та інші центральні органи виконавчої влади утворюються, реорганізуються та ліквідовуються відповідно до закону Кабінетом Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра у межах коштів, передбачених на утримання органів виконавчої влади (п. 9¹ ст. 116 Конституції України);

5) центральні органи переважно діють за принципом єдиноначальності, який означає, що владні повноваження цього органу здійснюються одноособово його керівником – міністром або іншим керівником центрального органу виконавчої влади. Він персонально несе всю повноту відповідальності за результати роботи ЦОВВ безпосередньо перед Урядом та Верховною Радою України;

6) рішення центрального органу набувають юридичної сили коли вони оформлені як правові акти, що видані ним у межах своїх повноважень на основі та на виконання Конституції та законів України, актів Кабінету Міністрів і Президента України.

Центральні органи виконавчої влади можуть мати функціональний (поліфункціональний) або галузевий (міжгалузевий) характер. Так, прикладом функціонального ЦОВВ можуть слугувати Міністерство внутрішніх справ України, Міністерство фінансів України, Міністерство оборони України, а поліфункціонального – Міністерство з питань тимчасово окупованих територій України. Натомість прикладом галузевого ЦОВВ можуть слугувати Міністерство аграрної політики та продовольства України, Міністерство інфраструктури України, Міністерство культури України, а міжгалузевого – Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України.

2. Система центральних органів виконавчої влади

Важливою особливістю побудови та функціонування органів виконавчої влади є організаційні зв'язки структурних одиниць системи, що виявляються в розпорядництві, підконтрольності, підзвітності та координації.

Розпорядництво одного органу управління відносно інших виявляється, насамперед, в обов'язковості для них його наказів. У свою чергу, воно обумовлене підпорядкованістю тих чи інших органів тому, хто розпоряджається.

Підконтрольність означає, що вся діяльність органів або її частина перевіряються вищими органами або органом, спеціально створеним для здійснення контролю чи нагляду.

Підзвітність виражається в обов'язку органу інформувати про свою роботу вищий орган, який, керуючись даними звітів, оцінює діяльність підзвітного в цілому чи за окремими напрямками.

Координація виявляється в об'єднанні координуючим органом підпорядкованих або підконтрольних йому органів для виконання певних завдань.

Система органів виконавчої влади визначається Законом України «Про центральні органи виконавчої влади» від 17 березня 2011 р. та постановою Кабінету Міністрів України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» від 10 вересня 2014 р. № 442.

Систему ЦОВВ складають:

1. міністерства;
2. ЦОВВ зі спеціальним статусом;
3. інші ЦОВВ:
 - а) служби;
 - б) агентства;
 - в) інспекції;
 - г) комісії;
 - д) бюро.

Міністерство є центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику в одній чи декількох визначених Кабінетом Міністрів України сферах, проведення якої покладено на Кабінет Міністрів України Конституцією та законами України.

Міністерство очолює міністр України, який є членом Кабінету Міністрів України.

Порядок призначення на посаду та звільнення з посади, припинення повноважень на посаді міністра, а також статус міністра як члена Кабінету Міністрів України, визначаються Конституцією України та Законом України «Про Кабінет Міністрів України».

Міністр як член Кабінету Міністрів України здійснює повноваження, визначені Законом України «Про Кабінет Міністрів України», в тому числі щодо спрямування та координації діяльності центральних органів виконавчої влади.

Основними завданнями міністерства як органу, що забезпечує формування та реалізує державну політику в одній чи декількох сферах, є:

- 1) забезпечення нормативно-правового регулювання;
- 2) визначення пріоритетних напрямів розвитку;

3) інформування та надання роз'яснень щодо здійснення державної політики;

4) узагальнення практики застосування законодавства, розроблення пропозицій щодо його вдосконалення та внесення в установленому порядку проектів законодавчих актів, актів Президента України, Кабінету Міністрів України на розгляд Президентів України та Кабінету Міністрів України;

4¹) забезпечення здійснення соціального діалогу на галузевому рівні;

5) здійснення інших завдань, визначених законами України.

Міністерство у межах своїх повноважень, на основі і на виконання Конституції та законів України, актів Президента України та постанов Верховної Ради України, прийнятих відповідно до Конституції та законів України, актів Кабінету Міністрів України видає накази, які підписує міністр.

Центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом – це орган, який має визначені Конституцією та законодавством України особливі завдання та повноваження. Щодо даного органу може встановлюватися спеціальний порядок утворення, реорганізації, ліквідації, підконтрольності, а також призначення і звільнення керівників, вирішення інших питань. Даний орган очолює голова.

Відповідно до Закону України «Про центральні органи виконавчої влади», до таких органів належать, зокрема: Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, Державний комітет телебачення і радіомовлення України, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектра та надання послуг поштового зв'язку та інші центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом (ст. 24).

Іншими центральними органами виконавчої влади згідно з ч. 2 ст. 17 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» є:

1) *служби* – у разі, якщо більшість функцій центрального органу виконавчої влади складають функції з надання адміністративних послуг фізичним і юридичним особам;

2) *агентства* – у разі, якщо більшість функцій центрального органу виконавчої влади складають функції з управління об'єктами державної власності, що належать до сфери його управління;

3) *інспекції* – у разі, якщо більшість функцій центрального органу виконавчої влади складають контрольно-наглядові функції за дотриманням державними органами, органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами, юридичними та фізичними особами актів законодавства;

4) *бюро* – у разі, якщо більшість функцій центрального органу виконавчої влади складають функції з проведення оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування кримінальних правопорушень.

За змістом діяльності кожен центральний орган виконавчої влади забезпечує втілення в життя державної політики у відповідній галузі державного управління на території України, здійснює керівництво дорученою сферою ведення та несе відповідальність за її стан і розвиток перед Кабінетом Міністрів України.

Очолює центральний орган виконавчої влади та здійснює керівництво його діяльністю керівник центрального органу виконавчої влади (крім міністерств).

Керівник центрального органу виконавчої влади призначається на посаду та звільняється з посади Кабінетом Міністрів України за пропозицією Комісії з питань вищого корпусу державної служби.

Комісія з питань вищого корпусу державної служби вносить на розгляд Кабінету Міністрів України пропозиції щодо кандидатури для призначення на посаду керівника центрального органу виконавчої влади за результатами конкурсу відповідно до законодавства про державну службу.

Керівник центрального органу виконавчої влади може мати не більше двох заступників, які призначаються на посаду Кабінетом Міністрів України на підставі пропозицій Комісії з питань вищого корпусу державної служби за результатами конкурсу відповідно до законодавства про державну службу.

Заступники керівника центрального органу виконавчої влади здійснюють повноваження відповідно до затвердженого керівником центрального органу виконавчої влади розподілу обов'язків, якщо інше не передбачено законом

Кількість заступників керівника центрального органу виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України, визначається Кабінетом Міністрів України на основі обґрунтованого подання відповідного керівника.

Забезпечення підзвітності системи органів виконавчої влади суспільству, її раціональної побудови, чіткого розподілу повноважень та відповідальності вимагає постійної оптимізації системи центральних органів виконавчої влади. З огляду на це, 27 грудня 2017 р. Кабінетом Міністрів України прийнято розпорядження № 1013-р «Про схвалення Концепції оптимізації системи центральних органів виконавчої влади». Прийняття такого рішення обумовлено необхідністю посилення інституційної спроможності міністерств щодо стратегічного планування та формування державної політики на основі її ґрунтового аналізу, забезпечення максимальної ефективності та результативності діяльності центральних органів виконавчої влади з підготовки та реалізації ключових національних реформ, наближення організації системи таких органів до європейських стандартів та кращих європейських практик

Очікуваними результатами реалізації Концепції оптимізації системи центральних органів виконавчої влади є:

- оптимізація та раціональна побудова системи центральних органів виконавчої влади з чітким розподілом функцій і повноважень;
- запровадження ефективного та орієнтованого на результат механізму спрямування і координації членами Кабінету Міністрів України діяльності центральних органів виконавчої влади;
- підвищення інституційної спроможності міністерств щодо формування державної політики, підготовки та впровадження ключових

національних реформ, спрямованих на підвищення рівня життя громадян України;

- підвищення якості та ефективності рішень Кабінету Міністрів України.

3. Порядок утворення, реорганізації та ліквідації центральних органів виконавчої влади

Згідно з пунктом 9¹ ст. 116 Конституції Кабінет Міністрів України утворює, реорганізовує та ліквідовує відповідно до закону міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, діючи в межах коштів, передбачених на утримання органів виконавчої влади.

Відповідно до п. 6 ч. 1 ст. 20 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» до повноважень Кабінету Міністрів України у сфері вдосконалення державного управління та державної служби належить, зокрема, здійснення кадрового забезпечення органів виконавчої влади, удосконалення системи цих органів із метою підвищення ефективності їх діяльності та оптимізації витрат на утримання апарату управління, утворення, реорганізація та ліквідація згаданих органів влади.

Органи виконавчої влади утворюються, реорганізуються або ліквіднуються Кабінетом Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра України. Члени Кабінету Міністрів України можуть вносити Прем'єр-міністрові України пропозиції щодо утворення, реорганізації або ліквідації міністерств та інших центральних органів виконавчої влади.

Утворення, реорганізація та ліквідація міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади здійснюються з урахуванням завдань Кабінету Міністрів України, а також з урахуванням необхідності забезпечення здійснення повноважень органів виконавчої влади і недопущення дублювання повноважень.

Міністерство, інший центральний орган виконавчої влади і утворюється, і шляхом утворення нового органу влади або в результаті реорганізації (злиття, поділу, перетворення) одного чи кількох центральних органів виконавчої влади. Шляхом реорганізації (злиття, приєднання, поділу, перетворення) або ліквідації і припиняється міністерство, інший центральний орган виконавчої влади.

Державна реєстрація міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади як юридичної особи здійснюється у триденний строк з дня набрання чинності постанови Верховної Ради України про призначення міністра, акту Кабінету Міністрів України про призначення керівника іншого центрального органу виконавчої влади.

Відповідно до ч. 7 ст. 5 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади», міністерства, інші центральні органи виконавчої влади, щодо яких набрав чинності акт Кабінету Міністрів України про їх припинення, продовжують здійснювати повноваження та функції у визначених сферах компетенції до завершення здійснення заходів з утворення міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади, до

якого переходять повноваження та функції міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади, що припиняється, та можливості забезпечення здійснення ним цих функцій і повноважень, про що видається відповідний акт Кабінету Міністрів України.

Актом Кабінету Міністрів України про ліквідацію міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади визначається орган виконавчої влади, якому передаються повноваження та функції міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади, що ліквідується (ч. 8 ст. 5 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади»).

Гранична чисельність працівників міністерств та інших центральних органів виконавчої влади затверджується Кабінетом Міністрів України у межах коштів, передбачених у Державному бюджеті України (ст. 21 Закону «Про Кабінет Міністрів України»).

Завершується процес утворення, реорганізації чи ліквідації ЦОВВ призначенням чи звільнення його керівника Верховною Радою України (у випадку міністерства) або Кабінетом Міністрів України (у випадку іншого ЦОВВ).

Переименування ЦОВВ не призводить до його реорганізації.

При утворенні, реорганізації чи ліквідації центрального органу виконавчої влади права та обов'язки відповідних органів переходять: у разі злиття органів виконавчої влади – до органу виконавчої влади, утвореного внаслідок такого злиття; у разі приєднання одного або кількох органів виконавчої влади до іншого органу виконавчої влади – до органу виконавчої влади, до якого приєднано один або кілька органів виконавчої влади; у разі поділу органу виконавчої влади – до органів виконавчої влади, утворених внаслідок такого поділу; у разі перетворення органу виконавчої влади – до утвореного органу виконавчої влади; у разі ліквідації органу виконавчої влади і передачі його завдань та функцій іншим органам виконавчої влади – до органів виконавчої влади, визначених відповідним актом Кабінету Міністрів України. Майнові права та обов'язки органів виконавчої влади у разі їх злиття, приєднання або перетворення переходять правонаступникові на підставі передавального акта, а у разі їх поділу – згідно з розподільчим балансом.

4. Функції та компетенція центральних органів виконавчої влади

Кожен центральний орган виконавчої влади, діючи від імені та за дорученням держави, виступає носієм відповідних повноважень юридично-владного характеру, реалізація яких забезпечує йому досягнення мети виконавчо-розпорядчої діяльності. Вони наділяються необхідною оперативною самостійністю, що виражається в їх *компетенції, яка представляє собою певний обсяг державної діяльності, покладений на конкретний орган, або коло питань, передбачених законодавством, іншими нормативно-правовими актами, які він має право вирішувати в процесі практичної діяльності* (коло питань, що вирішуються міністерством,

визначається у положенні про відповідне міністерство; відомством – у положенні про відповідне відомство).

Напрямки діяльності (функції) ЦОВВ можна згрупувати наступним чином:

1. Перша група пов'язана з розробкою державних програм та реалізацією державної політики. Це, зокрема, участь у формуванні та реалізації державної політики як у цілому, так і за відповідними напрямами, розробка механізмів її реалізації, прогнозування розвитку економіки у виробничій, науково-технічній, мінерально-сировинній, паливно-енергетичній, трудовій, демографічній, соціальній, фінансовій та інших сферах; участь у розробці проектів Державної програми економічного та соціального розвитку України, Державного бюджету України; розробка цільових перспективних програм, опрацювання комплексу заходів, спрямованих на поглиблення економічної реформи; реалізація державної стратегії розвитку відповідної галузі (групи суміжних галузей); забезпечення у межах своєї компетенції реалізації державної політики; складання макроекономічних та міжгалузевих балансів.

2. Друга група завдань включає питання економічного розвитку та системи оподаткування, а саме: внесення у встановленому порядку пропозицій про зміну умов оподаткування, одержання пільгових кредитів, визначення особливостей приватизації, демонополізації підприємств в окремих галузях; розробка відповідних фінансово-економічних та інших нормативів, механізмів їх впровадження, затвердження галузевих стандартів; укладання державних замовлень наукових досліджень комплексного характеру; здійснення функцій управління майном підприємств, що належать до сфери управління міністерства; розробка пропозицій про визначення пріоритетних напрямів розвитку економіки.

3. Третю групу завдань становлять питання, пов'язані зі здійсненням міжнародної та зовнішньоекономічної діяльності. Це вжиття заходів, спрямованих на вдосконалення зовнішньоекономічної діяльності; захист інтересів українських товаровиробників на зовнішньому ринку та розвиток внутрішнього ринку; участь у підготовці міжнародних договорів України; укладання міжнародних договорів міжвідомчого характеру.

Діяльність ЦОВВ має вторинний, підзаконний, виконавчо-розпорядчий характер, оскільки вони здійснюють свої функції на підставі та на виконання закону. Але, реалізуючи свою компетенцію, виконуючи положення законів та правових актів інших державних органів, органи виконавчої влади мають повноваження розпоряджатися з конкретних питань та приймати підзаконні нормативні акти. Отже, в процесі виконавчої та розпорядчої діяльності органи управління діють юридично-владно, застосовуючи різні правові засоби нормотворчого, оперативно-виконавчого (розпорядчого) та юрисдикційного (правоохоронного) характеру.

Основний обсяг компетенції центральних органів тісно пов'язаний з тим, що кожен такий орган відповідно до його профілю бере безпосередню участь у формуванні та реалізації конкретних напрямів державної політики

або щодо конкретних об'єктів державного управління і регулювання. Переважна частина центральних органів виконавчої влади бере участь у реалізації економічної і соціальної політики держави.

У межах дорученої йому сфери відання кожен ЦОВВ:

1) прогнозує перспективні напрямки і реалізує стратегічні цілі та завдання розвитку;

2) бере участь у розробці проектів та у виконанні загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального, національно-культурного розвитку України, охорони навколишнього середовища, Державного бюджету України;

3) проводить політику у сфері виконання робіт (послуг) і поставок продукції для державних потреб та утворенні державних резервних фондів фінансових і матеріально-технічних ресурсів, виступає державним замовником зазначених робіт (послуг);

4) вживає заходів щодо вдосконалення механізму регулювання економіки, її структурної перебудови, забезпечення ринкової збалансованості, соціального захисту населення, екологічної безпеки;

5) розробляє відповідні фінансово-економічні та інші нормативи, механізм їх впровадження, затверджує галузеві стандарти;

6) формує державну промислову політику та забезпечує її проведення, готує пропозиції щодо визначення пріоритетних галузей промисловості для прискореного їх розвитку;

7) бере участь у формуванні та реалізації державної інвестиційної політики, виходячи з пріоритетних напрямів структурної перебудови економіки;

8) виробляє пропозиції про зміну умов оподаткування, ціноутворення, визначення особливостей приватизації, демонополізації підприємств в окремих галузях; сприяє розвитку підприємництва, ринкової інфраструктури економіки;

9) бере участь у формуванні та реалізації антимонопольної політики; вживає заходів, спрямованих на вдосконалення зовнішньоекономічної діяльності, захист інтересів українських товаровиробників на зовнішньому ринку;

10) бере участь у підготовці міжнародних договорів України, укладає міжнародні угоди міжвідомчого характеру.

Значне місце у змісті компетенції центральних органів посідає діяльність щодо забезпечення державних інтересів в умовах формування ринкової економіки. Зокрема, відповідні центральні органи: видають у передбачених законодавством випадках спеціальні дозволи (ліцензії) на здійснення окремих видів підприємницької діяльності; здійснюють у межах повноважень, визначених законодавством, функції з управління об'єктами державної власності, що належать до їх відання; беруть участь у реалізації програм приватизації.

Значну увагу ЦОВВ приділяють виконанню відповідних загальнодержавних функцій. Наприклад, вони забезпечують виконання

завдань мобілізаційної підготовки населення та мобілізаційної готовності держави; беруть участь у здійсненні заходів щодо забезпечення обороноздатності держави.

Кожен центральний орган виконавчої влади організовує виконання актів законодавства, здійснює систематичний контроль за їх реалізацією, узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до його відання, розробляє пропозиції про вдосконалення законодавства та в установленому порядку вносить їх на розгляд Кабінету Міністрів України.

Для успішного здійснення покладених на них завдань і функцій центральним органам виконавчої влади надані досить широкі повноваження щодо внутрішньоорганізаційного забезпечення роботи. Зокрема, вони мають право: одержувати від інших центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування інформацію, документи і матеріали, статистичні дані для виконання покладених на них завдань; скликати в установленому порядку наради з питань, що належать до їх відання; залучати спеціалістів центральних та інших органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій, за погодженням з їх керівниками, для розгляду питань, що належать до їх відання; притягати до дисциплінарної відповідальності керівників утворених ними місцевих органів, а також підприємств, установ і організацій, що належать до їх сфери відання.

Центральний орган виконавчої влади в межах здійснення державного управління відповідною галуззю (галузями) має право:

- залучати спеціалістів центральних та місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій (за погодженням з керівниками) для розгляду питань, що належать до його компетенції;

- представляти Уряд України за його дорученням у міжнародних організаціях та під час укладання міжнародних договорів України;

- одержувати в установленому законодавством порядку від інших центральних органів державної виконавчої влади, органів місцевого самоврядування інформацію, документи і матеріали, а від органів статистики України – статистичні дані, для виконання покладених на нього завдань (безоплатно);

- скликати в установленому порядку наради з питань, що належать до його компетенції;

- притягати до дисциплінарної відповідальності керівників територіальних органів міністерства, підприємств, установ і організацій, що належать до сфери його управління;

- самостійно або за участю роботодавців підприємств недержавної форми власності проводити переговори і укладати галузеві угоди з представниками найманих працівників.

Центральний орган виконавчої влади у процесі виконання покладених на нього завдань взаємодіє з іншими центральними і місцевими органами державної виконавчої влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування, а також з відповідними органами інших держав.

Центральний орган виконавчої влади в межах своїх повноважень на основі та на виконання актів законодавства видає накази, організовує і контролює їх виконання. У випадках, передбачених законодавством, його рішення є обов'язковими для виконання центральними та місцевими органами державної виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами і організаціями незалежно від форм власності та громадянами.

Нормативно-правові акти центральних органів виконавчої влади підлягають державній реєстрації у Міністерстві юстиції України в порядку, встановленому законодавством. У разі потреби центральний орган виконавчої влади може видавати разом з іншими центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування спільні акти.

У процесі реалізації своєї компетенції центральні органи широко взаємодіють з професійними спілками та громадськими організаціями з питань забезпечення прав і свобод громадян, задоволення їх соціально-економічних, трудових, культурних та інших інтересів, сприяють виконанню статутних завдань цих об'єднань. Об'єднання громадян у необхідних випадках можуть вносити на розгляд відповідного центрального органу пропозиції з питань їхньої діяльності.

5. Структура центральних органів виконавчої влади

Основними структурними підрозділами центрального органу виконавчої влади є керівництво (керівник і його заступники), державний секретар, патронатні служби, територіальні органи, колегія та інші консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи міністерства.

Структури міністерств та інших ЦОВВ є досить подібними й відрізняються лише відсутністю в інших ЦОВВ посад державних секретарів.

Міністерство очолює міністр України (далі – міністр), який є членом Кабінету Міністрів України. Порядок призначення на посаду та звільнення з посади, припинення повноважень на посаді міністра, а також статус міністра як члена Кабінету Міністрів України, визначаються Конституцією України та Законом України «Про Кабінет Міністрів України».

Міністр має першого заступника, та заступників, один з яких є заступником з питань боротьби з корупцією. Перший заступник міністра, заступники міністра призначаються на посади та звільняються з посад Кабінетом Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра України відповідно до пропозицій відповідного міністра.

Посади першого заступника міністра та заступників міністра належать до політичних посад, на які не поширюється трудове законодавство та законодавство про державну службу.

Державний секретар міністерства є вищою посадовою особою з числа державних службовців міністерства. Державний секретар підзвітний і підконтрольний міністру.

Основними завданнями державного секретаря міністерства є забезпечення діяльності міністерства, стабільності та наступності у його роботі, організація поточної роботи, пов'язаної із здійсненням повноважень міністерства.

Державний секретар міністерства призначається на посаду Кабінетом Міністрів України за поданням Комісії з питань вищого корпусу державної служби строком на п'ять років з правом повторного призначення.

Апарат міністерства – організаційно поєднана сукупність структурних підрозділів і посад, що забезпечують діяльність міністра, а також виконання покладених на міністерство завдань.

Апарат міністерства очолює державний секретар міністерства.

Апарат міністерства складається із секретаріату та самостійних структурних підрозділів. Структуру апарату міністерства затверджує міністр.

Керівник центрального органу виконавчої влади має право формувати власну патронатну службу. Ця служба як особистий апарат керівника спрямована на підготовку для нього необхідних матеріалів, організацію його контактів із громадськістю та засобами масової інформації. Водночас патронатна служба виконує роль сполучної ланки між керівником і колективом службовців – апаратом центрального органу виконавчої влади, а також між певним керівником та іншими керівниками центральних органів виконавчої влади.

Працівників патронатної служби в центральному апараті міністерства призначає на посади та звільняє з посад державний секретар за пропозицією міністра. Міністр має право на формування патронатної служби міністра у межах граничної чисельності державних службовців та працівників міністерства і витрат, передбачених на утримання міністерства. Чисельність патронатної служби міністра становить не більше десяти осіб.

Міністр самостійно визначає персональний склад патронатної служби міністра. Працівники патронатної служби міністра призначаються на посаду та звільняються з посади державним секретарем міністерства за поданням міністра, а також у зв'язку із звільненням міністра.

Патронатна служба міністра здійснює консультування міністра, підготовку необхідних для виконання завдань міністерства матеріалів, забезпечує зв'язок із посадовими особами інших органів державної влади, організацію зустрічей та зав'язків із громадськістю, засобами масової інформації, а також виконує інші доручення міністра.

Територіальні органи міністерства утворюються як юридичні особи публічного права в межах граничної чисельності державних службовців та працівників міністерства і коштів, передбачених на утримання міністерства, ліквідовуються, реорганізуються за поданням міністра Кабінетом Міністрів України.

Територіальні органи міністерства можуть утворюватися, ліквідовуватися, реорганізовуватися міністром як структурні підрозділи апарату міністерства, що не мають статусу юридичної особи, за погодженням із Кабінетом Міністрів України.

Територіальні органи міністерства утворюються у випадках, коли їх створення передбачено положенням про міністерство, затвердженим Кабінетом Міністрів України.

Територіальні органи міністерства можуть утворюватися в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, районах, районах у містах, містах обласного, республіканського (Автономної Республіки Крим) значення та як міжрегіональні (повноваження яких поширюються на декілька адміністративно-територіальних одиниць) територіальні органи (у разі їх утворення).

Керівники територіальних органів міністерства призначаються на посади та звільняються з посад державним секретарем.

Заступники керівників територіальних органів міністерства призначаються на посади та звільняються з посад державним секретарем.

Інші державні службовці територіальних органів міністерства призначаються на посади та звільняються з посад керівниками територіальних органів міністерства.

Працівники територіальних органів міністерства приймаються на роботу та звільняються з роботи керівниками територіальних органів міністерства.

Структуру територіальних органів міністерства затверджує міністр, натомість штатний розпис та кошторис територіальних органів міністерства затверджує державний секретар міністерства.

Для підготовки рекомендацій щодо виконання завдань міністерства може утворюватися колегія міністерства як консультативно-дорадчий орган.

До складу колегії входять міністр (голова колегії), перший заступник міністра, заступники міністра, державний секретар міністерства, можуть входити керівники самостійних структурних підрозділів апарату міністерства, територіальних органів міністерства, а також за згодою – представники інших державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, наукових і навчальних закладів, громадських об'єднань, інші особи.

Періодичність проведення засідань колегії визначається міністром. Рішення колегії оформляються протоколом. Рішення колегії можуть бути реалізовані шляхом видання відповідного наказу міністерства.

Для розгляду наукових рекомендацій та проведення фахових консультацій з основних питань діяльності у міністерстві можуть утворюватися інші постійні або тимчасові консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи.

Рішення про утворення чи ліквідацію колегії, інших постійних або тимчасових консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів приймає міністр.

Кількісний та персональний склад колегії, інших консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів і положення про них затверджує міністр.

Керівник центрального органу виконавчої влади призначається на посаду та звільняється з посади Кабінетом Міністрів України за пропозицією Комісії з питань вищого корпусу державної служби.

Комісія з питань вищого корпусу державної служби вносить на розгляд Кабінету Міністрів України пропозиції щодо кандидатури для призначення на посаду керівника центрального органу виконавчої влади за результатами конкурсу відповідно до законодавства про державну службу.

Керівник центрального органу виконавчої влади може мати не більше двох заступників, які призначаються на посаду Кабінетом Міністрів України на підставі пропозицій Комісії з питань вищого корпусу державної служби за результатами конкурсу відповідно до законодавства про державну службу.

Заступники керівника центрального органу виконавчої влади звільняються з посади Кабінетом Міністрів України на підставі пропозицій Комісії з питань вищого корпусу державної служби відповідно до законодавства про державну службу.

Кількість заступників керівника центрального органу виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України, визначається Кабінетом Міністрів України на основі обґрунтованого подання відповідного керівника.

Керівник центрального органу виконавчої влади та його заступники є державними службовцями.

Найсуттєвіша організаційно-структурна особливість центральних органів виконавчої влади полягає у тому, що вони мають у своєму підпорядкуванні місцеві (територіальні) органи, які утворюють разом із центральним апаратом так звану виконавчу вертикаль галузевої чи функціональної спрямованості (цю вертикаль, як правило, називають системою міністерства).

Для забезпечення реалізації державної політики в особливо важливих сферах діяльності та державного управління у складі окремих центральних органів виконавчої влади зі спеціальним статусом у межах коштів, передбачених на їх утримання, можуть бути створені відповідні департаменти (служби).